

NAGY TAMÁS

A FÁK ÁRNYÉKÁBAN

(KOPRIVA NIKOLETT: *AMIRE CSAK A FÁK EMLÉKEZNEK*)

A biopoétika az utóbbi években egyre meghatározóbb szerepet tölt be a nemzetközi és a magyar irodalom alkotásaiban. A posztumán állapot térnyerésével egy alapvető változás körvonalazódik az emberről és annak társas kapcsolatairól, valamint a növény, állat és ember viszonyrendjéről való gondolkodásban. Magyar nyelvterületen többek közt Pataky Adrienn foglalkozik e témával, egyik tanulmányában [1] górcső alá veszi a kortárs magyar líra utóbbi évtizedének biopoétikai irányvonalát. Szakirodalmi áttekintésében említi, hogy a biopoétika sokat merít a bioszemiotikából és a 20. század első felében élt Jakob von Uexküll észt-német biológus, „az ökológia atyja” elképzeléseiből. [2] Andreas Weber biológus-filozófus is részben ezekből indul ki, akinek összefoglaló, *Biopoetics* című munkája 2016-ban jelent meg, [3] ennek egyik alapvetése, hogy csak akkor érthetjük meg a valóságot és magunkat, ha megértjük a biológia költői dimenzióját. Pataky továbbá Francisco J. Varelat hozza fel példaként, aki szintén Uexküll-re épít, amikor kijelenti, hogy minden organizmus alapvetően az indentitás konstituálásának folyamata, [4] vagyis nem stagnáló anyag, hanem rendszer, amely folyamatosan növekszik, alakul.

Kopriva Nikolett első, *Amire csak a fák emlékeznek* című verseskötete 2020-ban jelent meg. Nem szokványos bemutatkozás, még a fentebb említett egyre nagyobb teret nyerő biopoétikai irányzat ellenére sem. A Francisco J. Valera-féle identitás konstituálásának folyamata bontakozik ki a könyvben, ahol fontos szerepe van a megszemélyesítésnek és szinesztéziának, amelyek sűrűn megjelennek a teljes szövegtestben. A kötet négy ciklusra oszlik, amelyek a következő címeket viselik: *A fák ugyanolyanok*, *Elneveztem rólad egy tengert*, *Egy éjjel szétesett a ház*, *Az esőárus*.

Már a kötetcímet olvasva nyilvánvalóvá válik az emlékezés hangsúlyos jelenléte, azonban csak annak fragmentáltságán keresztül jutunk el egy nagyobb összképig: „Amikor az első vonat felé rohantam / emlékem mégis a fákba forrt.” (*Atrajzolt helyek*). Az első, *A fák ugyanolyanok* ciklusban kirajzolódik a versek tere: egy vidéki, falusi környezet, ahol látszólag min-

den statikus. Kopriva mégis fogékony az apró rezdülésekre, amelyek itt történnek. Finom, a részletekre odafigyelő költészet tárul elénk. Lendületes kezdés a *Száradás* című nyitóvers, amely már az első két mondatával megalapozza a könyv hangulatát: „Nevelünk magunkban egy fát. / A bőrünket átluggató ágak beleszakadnak a születésbe.” Ettől kezdve végigvonulnak a fák a kötetben, a lírai én identitása pedig mintha megbomlana helyenként, és többes szám első személyben talán már a magában növekedő fa nevében is beszél. Ezzel egyfajta idegenség érzetét keltve, amellyel több alkalommal közvetlenebb módon is szembesülhetünk: „Évekkel később tűnt fel: / csak a kertben nem vagyok idegen” (*Átrajzolt helyek*); „Idegen kapualjakban eltaposott jégvirágok ... rám nőttek a jégvirágok, / ki van a bőröm alatt(?)” (*Amire csak a fák emlékeznek*); „idegen tájakat látok az ablakon át” (*Álmatlanság*). Ugyanakkor, a szövegben egyre jobban elmélyülve konkretizálódik, hogy a többes szám első személyben megszólalók vélhetően az idegen környezetbe került személyek hangjai. Többnyire a kert és a ház a versek pontos koordinátája, de megjelenik a kocsma, erdő és hegy is mnemotoposzként, ahol a dér és köd visszatérő motívummá válik az egész könyvön keresztül. Ehhez csatlakozik az álom mechanizmusa, amellyel kiegészülve egészen misztikus hangulat teremtődik. A versek előrehaladtával a táj lassan interiorizálódik, tehát előbukkan a belső táj, és ezzel együtt az én-keresés (*Akit hátrahagytunk*).

A második ciklusban megjelenik a tenger és a tenger menti táj a versvilágban, azonban ez nem zárja ki a korábban érzékelt falu, kocsma, kert és ház tereit. Mintha a jelenből indulnánk a múltba, ahol választ kaphatunk az első részben már félig-meddig említett kiszáradt tengerrészre. Csakúgy, mint előzőleg, itt is eljutunk a külső tájból a belsőbe: „Tengerek fakadnak benned. Amikor alszol, / hallom, ahogy homlokod mögött morajlanak a hullámok.” (*Madárraj*); „Nem mondjuk ki: bennünk forr a tenger, / bennünk őszül meg.” (*A levelek sem*). A kötet leghosszabb verse (179 sor), *A hegy csak látomás* néhol kissé zavaros az időkezelés miatt, hiszen a végére teljesen átváltozik visszaemlékezésé. Mindezt próbálja valamennyire egyensúlyozni az álom jelenléte. Gyakori a természet és az emberi test párhuzamba állítása: „Hajnalban hangosabb a szél, / ereid megfeszülnek – vízre szóródó villámok.” (*Madárraj*), továbbá Walt Whitmannal is találkozhatunk egy szomszédos fán.

A harmadik ciklusban a néhol abszurd történések mellett teljesen kibontakozik az idegenség érzete is. A lírai én itt már elvesztette az erejét az önzonosításra, mivel valaki más is felvette a jellemvonásait: „Lopni

kezdtek egymás jellemvonásait.” (*Az ég cafatokban*). Ez a valaki más pedig feltételezhetően az egyik vershelyszín, a ház lakója. Mindez, és a fizikai enyészet diszkrét bája azt eredményezi, hogy egy éjjel szétesik a ház, új otthonra lesz szükség.

Az utolsó ciklusban egy ösztönös mechanizmussal találkozunk, a család alappillére lesz az önazonosság- és otthon-keresésnek. Megjelennek a családtagok a versekben, gyakran visszaemlékezésszerűen. Ezeknek az otthonosság érzetét adó emlékeknek a helyszíne pedig Munkács, tágabb értelemben Kárpátalja. Fordulópontnak mutatkozik a *Másvilágban* című vers, azonban nem kapunk egyértelmű választ arra, mennyire segít az említett keresésben az emlékezés. Sőt, paradox módon a felejtés kerül középpontba, mintha ez segítene a legjobban a dolgok újradefiniálásában: „Énünk egy idő után önmagát sírja ki, / elapad, mint a patak. / Túl sok halottat halmoztam fel – / kidobálom a pillanataikat.” Ezek a kidobált pillanatok lehetnek azok a pillanatok, amelyekre csak a fák emlékeznek.

Összességében elmondható, hogy Kopriva Nikolett érdekesen vegyíti a biopoétikai jellemvonásokat misztikummal és abszurdummal egy kitaposott tematika mentén. Érdemes lesz figyelni, hogyan fejlődnek tovább ezek a fák.

[1] Pataky Adrienn: *A kortárs magyar líra elmúlt évtizedének biopoétikai irányáról*. Bárka, 2019/1.

[2] A Springer Biosemiotics-könyvsorozatában 2015-ben jelentetett meg Uexküllről egy könyvet: Brentari, Carlo, Jakob von Uexküll. *The Discovery of the Umwelt between Biosemiotics and Theoretical Biology*, Dordrecht–Heidelberg–New York–London, Springer, 2015.

[3] Weber, Andreas, *Biopoetics. Towards an Existential Ecology*, Netherlands, Springer, 2016.

[4] Varela, Francisco J., *Patterns of Life: Intertwining Identity and Cognition*, In: *Brain and Cognition*, 1997/34, 73.